

ALMANYA’NIN AB İÇERİSİNDEKİ LİDERLİK ROLÜ: ULUSLARARASI KRİZLER BAĞLAMINDA DIŞ POLİTİKADA SÜREKLİLİK VE DEĞİŞİM

GERMANY’S LEADERSHIP ROLE IN THE EU: CONTINUITY AND CHANGE IN FOREIGN POLICY IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL CRISES

Yrd. Doç. Dr. Can BÜYÜKBAY, Türk-Alman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi/Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, buyukbay@tau.edu.tr

Öz

Avrupa içerisinde ve uluslararası sistemde gerçekleşen paralel krizler, Almanya’yı krizlere yanıt vermede yetersiz kalan AB’nin dış ve güvenlik politikasını yönetmeye ve Avrupa’nın yeni siyasi motoru olmaya zorlamıştır. Bu makalede Almanya’da son zamanlarda giderek yoğunlaşan dış politika tartışmaları ve yeni liderlik rolü, Rusya’ya yönelik Doğu Politikası ve Ukrayna krizi bağlamında değerlendirilmektedir. Ukrayna krizi, Almanya’nın liderlik rolünü yansıtan önemli bir girişim olarak irdelenmekte ve Almanya’nın AB dış politikasındaki yeni başat rolü ve dış politikasındaki değişen yönelimler incelenmektedir. Almanya’nın geleneksel Doğu Politikası yöneliminde Ukrayna kriziyle birlikte zayıflama gözlemlense de; sert bir kopuş yaşanmadığı ileri sürülmektedir. Makalede, ortak bir Avrupa dış politikasının oluşturulmasının Almanya liderliğinde devam eden bir proje olduğu tezi işlenmekte; Almanya’nın liderlik rolünün, Avrupa dış politikasının yönünü etkileyeceği savunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Alman Dış Politikası, Almanya-Rusya İlişkileri, Ukrayna Krizi, Alman Liderliği, Ostpolitik

Abstract

Parallel crises taking place in Europe and in the international system have forced Germany to manage EU’s foreign and security policy and to become Europe’s new political engine. This article examines Germany’s new leadership role and elaborates intensive foreign policy discussions in the context of Germany’s Eastern policy towards Russia during the Ukrainian crisis. The article considers the role of Germany in the Ukrainian crisis as an important case reflecting Germany’s new leadership in the EU and analyses the changing trends in Germany’s Eastern policy. It argues that while Germany’s Eastern policy has lost its momentum with the Ukrainian crisis there is no fundamental rupture with its traditional tenets. Moreover, the article suggests that a common European foreign policy is a project in progress under the leadership of Germany.

Key Words: German Foreign Policy, Germany-Russia Relations, Ukrainian Crisis, German Leadership, Ostpolitik

1. GİRİŞ

Avrupa Birliği'nin (AB) dış politika ve güvenlik politikası son yıllarda zor bir dönemden geçmektedir. Geleneksel Fransa-Alman ortaklığının sekteye uğraması, İngiltere'nin kendi içerisine yönelmesi ve Brüksel'in yönettiği dış politikanın krizlere yanıt verememesi gibi etkenler; Almanya'yı AB dış politikasında etkin hale getirmiştir. AB, 2009 Lizbon Antlaşması'nda oluşturulan yeni kurumsal yapısıyla, Avrupa'nın ortak eylemlerini güçlendirme ve son zamanlarda aksayan güvenlik ve savunma politikasını canlandırmayı amaçlamış; ancak Libya ve Ukrayna çerçevesinde gerçekleşen krizler AB'nin ortak eylem için stratejisinin yetersizliğini ortaya koymuştur. Bu iki sorunun yanı sıra, Avro ve mülteci krizi gibi Avrupa içerisinde ve uluslararası sistemde gerçekleşen paralel krizler, Almanya'yı AB'nin dış ve güvenlik politikasını yönetmeye ve Avrupa'nın yeni siyasi motoru olmaya zorlamıştır. Almanya; Rusya ve Ukrayna arasında yaşanan krizde diplomatik çözüm arayışlarını ve Batı'nın yaptırım politikasını, mülteci krizinde ise Türkiye ile gerçekleştirilen anlaşmayı yönlendirmiştir. Kriz yönetiminin yanı sıra, Avrupa Komşuluk Politikası (*European Neighbourhood Policy/ENP*) ve Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (*Common Security and Defence Policy/CSDP*) gibi genel AB politikalarını geliştirme bağlamında da merkezi rol oynamaktadır. Ayrıca; Rusya, Türkiye ve ABD gibi uluslararası aktörlerle ilişkiler konusunda AB'ye liderlik etmektedir.

Almanya'nın dış politikası, Avrupa ve Transatlantik ortaklığını, barış sağlayıcı çabaları ve küreselleşmeyi yönetmeyi içermektedir (Auswärtiges Amt 2016). Almanya'nın savunma ve güvenlik politikası iki güçlü politik-kültürel gelenekle şekillenmiştir: Anti-militarizm ve çok ulusluluk (Duffield, 1999; Dalgaard-Nielsen, 2005; Becker, 2013; Baumann ve Hellmann, 2001). Alman anti-militarizminde, Almanya'nın bir daha savaşa girmemesi gerektiğini vurgulanır ("*nie wieder Krieg*"); dolayısıyla Alman toplumunda askeri gücün kullanılması konusunda yaygın şüphe vardır. Almanya'nın "sivil güç" (*Zivilmacht*) olarak barışçıl çatışma çözümü konusunda özel bir görevi olduğuna inanılır.¹ Almanya'nın çok ulusluluğa bağlılığı ise, ülkenin komşularına ve ortaklarından hiçbir zaman uzaklaşmaması konusundaki kararlılıkla ilgilidir ("*nie wieder allein*"). Bu gelenek en görünür biçimde Almanya'nın AB, NATO ve Birleşmiş Milletler'e bağlılığına ve ülkenin kendisini bu kurumlarda güvenilir bir ortak olarak gösterme çabalarıyla ilgilidir.

Almanya'nın liderliği askeri güç bağlamında değerlendirmemekte; liderlik bağlamında farklı yaklaşımları bulunmaktadır. Örneğin; Suriye'deki kısıtlı operasyonlara rağmen, askeri gücünden çok ekonomik gücünü kullanmaya eğilimlidir; kurumları yönlendirme ve güçlendirme çabasıdadır. Buna rağmen, AB içerisinde ve üçüncü ülkelerle uzlaşmayı amaçlayan diplomatik yaklaşımlar konusunda zorlanmaktadır. Almanya için "kazan-kazan"

¹ Örneğin; Alman hükümeti AB'nin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'nın gelişmesine ve verimli hale gelmesine aktif olarak katkıda bulunmaktadır. Weimar Üçlüsü olarak adlandırılan Fransa ve Polonya gibi ülkelerle ortaklaşa eylem biçimiyle, AB'nin sivil operasyonlarını planlama ve yönetmesini genişletmek amacıyla inisiyatif başlatmıştır. Alman hükümeti, Kuzey Afrika'da değişim yaşayan ülkelerle eğitim, sivil toplumu, iyi yönetişimi ve sosyal ve ekonomik istikrarı güçlendirmeye yardımcı olma amacı taşıyan değişim anlaşmaları (*transformation partnership*) imzalamıştır. Tüm bunlar sivil güç kavramı altında Alman dış politikasının çabalarına örnek olarak verilebilir.

temelli diplomasi; oturtmak sıfır toplamlı oyunların (*zero-sum game*) egemen olduğu bir uluslararası sistemde giderek daha da güçleşmektedir. Son krizlerdeki bölünmelere rağmen, AB'nin birliğini koruma çabalarına devam etmektedir ve AB içerisindeki merkezkaç (*centrifugal*) güçlere karşı bir direnç oluşturmaktadır. Berlin'in "Doğu Politikası" (*Ostpolitik*) Rusya ile iletişim kanallarını açık tutmaya ve diyalog temelli yapısını korumaya devam etmektedir. Bunun yanında, Almanya'nın transatlantik ortaklığa bağıllığı da yoğun işbirliği içerisinde devam etmektedir. Dolayısıyla Almanya, tarihsel deneyimleri çerçevesinde askeri gücü son çare olarak görmekte ve diplomasinin önceliğine inanmaktadır. Bununla beraber, Batı ittifakının dış politikada aktif bir üyesi olmanın daha olumlu sonuç vereceğine olacağına kanaat getirmiştir.

Son krizler, Almanya'da dış politika tartışmalarını alevlendirmiştir. Örneğin; Suriye'ye askeri müdahale konusunda siyasi partiler arasındaki tartışmalar oldukça sert geçmiştir. Hükümet, düşünce kuruluşları, ekonomi çevreleri, kamuoyu ve medya tarafından yansıtılan farklı görüşler, Alman dış politikasında uzlaşma olmadığını göstermiştir. Bu makalede Almanya'da son zamanlarda giderek yoğunlaşan dış politika tartışmaları ve yeni liderlik rolü, Doğu Politikası ve Ukrayna-Rusya krizi bağlamında değerlendirilmektedir. Dolayısıyla diplomatik çabaları, Almanya'nın liderlik rolünü yansıtan girişimler olarak irdelenmekte ve Almanya'nın AB dış politikasındaki yeni başat rolü ve dış politikasındaki değişen yönelimler incelenmektedir. İlk olarak, Almanya politikasının tarihsel gelişimine dair dönemler belirlenecek, ana hatları çizilecek ve dış politikanın oluşmasında etkin olan aktörler tanıtılacaktır. Sonraki bölümlerde Almanya'nın son dönemde uygulamaya çalıştığı liderlik tipleri analiz edilecek ve dış politikasındaki uluslararası krizlerin baskısı altında ortaya çıkan güncel tartışmalar incelenecektir. Sonraki bölümde ise, vaka olarak seçilen Ukrayna krizi çerçevesinde Almanya'nın dış politikası ve AB içerisindeki etkisi analiz edilecektir.

1.1 Dış Politikada Birleşme Sonrası Üç Farklı Dönem

12 Eylül 1990 tarihinde Federal Almanya Cumhuriyeti ve Demokratik Almanya Cumhuriyeti (DDR) ile İkinci Dünya Savaşı'nın dört galip ülkesi Fransa, Büyük Britanya, Rusya ve ABD arasında imzalanan "İki Artı Dört Anlaşması" (*Zwei-plus-Vier-Vertrag*), Almanya'nın yeniden birleşmesini sağlamış; Almanya'ya ilk kez tam uluslararası bağımsızlık kazandırmıştır. Bu tarihten beri, Almanya'nın dış politikasında kısaca üç dönem bulunmaktadır (Helwig, 2016, s.24). 1990'lı yılların başında, Almanya, birleşmenin getirdiği sorunlarla meşguldü; askeri gücün kullanımı ve müttefik dayanışması tartışmaları ön plandaydı. Bu dönemde, birleşmiş ve egemenliğini kazanmış Almanya'nın, AB'nin güçlü bir üyesi olma çabası da vurgulandı. Almanya, 1990'lı yılların sonunda uluslararası gelişmelerin de etkisiyle önemli dış politika kararları vermek zorundaydı. Bunlardan ilki, 1999 yılında Kosova'ya müdahale tartışmaları çerçevesinde NATO müdahalesine katılma çerçevesinde gerçekleşmiştir. İkinci dönem, 2000'li yılların ilk on yılı olarak nitelendirilebilir. Bu dönem, dış politikaya ilgisizliğin olduğu bir dönemdir: Irak savaşı, Avrupa'da derin uzlaşmazlıklar yaratmış; Fransa ve Almanya'nın ABD'nin işgaline muhalefeti bunu engelleyememiştir. Afganistan'daki savaşa katılım dışında, Almanya'nın bu

dönemdeki temel endişesi zayıf ekonomisinde reformlar gerçekleştirmek ve küresel ihracat endüstrisini güçlendirmektir. On yılın sonunda, Almanya ekonomide hızlı bir gelişme gösterirken; dış politika ve güvenlik stratejisinde ise aynı oranda etkili ilerleme kaydedemedi.

Almanya'nın, 2011 yılında BM Güvenlik Konseyi'nde Libya'da uçuşa yasak bölge oluşturulması yönünde oy kullanmaktan kaçınması dış politika stratejisinin eksikliği olarak değerlendirildi (Helwig, 2016, s.25). Libya krizinin kötü yönetilmesine yönelik eleştiriler ve 2013 yılında hükümetin değişmesi dış politika tartışmasını canlandırdı ve üçüncü dönemin başlangıcını hızlandırdı. Alman ekonomisinin güçlenmesi, uluslararası girişimlerin artmasını da gerekli hale getirdi. Avrupa içerisinde ve çevresinde gerçekleşen krizlerde, Almanya'nın ekonomik gücü en önemli kaldırıcıydı. Avro krizi sırasında, Almanya'nın güçlü ekonomisi ve dengeli bütçesi, krizden etkilenen ülkelere yönelik mali koşulları büyük oranda etkilemesini sağladı. Rusya ile Ukrayna konusunda yaşanan gerilim çerçevesinde, Almanya'nın Rusya ile geniş ticaret hacmi batının yaptırım politikalarının yönlendirmesini sağladı. 2015 yılında mülteci krizi yoğunlaştığında, Almanya mülteciler için Avrupa'daki en cazip ülke konumundaydı. Berlin'in bu durumda, Avrupa ve uluslararası düzlemde bu soruna çözüm bulmak dışında seçeneği kalmadı. Ekonomik güç olarak Almanya, giderek dış politikada etkin hale gelmek durumunda kaldı.

2. ALMANYA DIŞ POLİTİKASININ ANA HATLARI

Giriş bölümünde de kısaca belirtildiği üzere, Almanya'nın geleneksel dış politikası, ekonomik araçlara ve uluslararası etkiye dayanan sivil güç temellidir (Krotz, 2001). Almanya'nın dış politikadaki bu yönelimi askeri ve siyasi alanlarda çekimsizlik ve çok ulusluluğa bağlılığıyla açıklanabilir (Baumann ve Helmann, 2010, s.61). Bu ilkeler, Almanya'yı derinden etkileyen iki dünya savaşı ve Soğuk Savaş sonucunda şekillenmiştir. Almanya, çok ulusluluk çerçevesinde, bazı dönemlerde gerilime yol açabilecek biçimde, Avrupa ve Atlantik yönelimlerine odaklanmaktadır (Gross, 2009, s.13). Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'ne (NATO) bağlılık gösterir ve aynı zamanda özerk bir AB kriz yönetimi kapasitesi oluşmasını da destekler.² Almanya'nın AB ve NATO'ya sıkı bağlılığından ötürü, ülke, CSDP ve NATO'yu birbirini tamamlayıcı kurumlar olarak değerlendirir. NATO, Alman savunmasının merkezindedir ve askeri girişimler için tercih ettiği çerçevedir. SPD (*Sozialdemokratische Partei Deutschlands*) ve Yeşiller Partisi'nin (*Bündnis 90/Die Grünen*) koalisyonları döneminde Avrupa yönelimine bağlı kalınırken, CDU/CSU (*Christlich Demokratische Union Deutschlands/Christlich-Soziale Union*) hükümette yer aldığı muhafazakâr-liberal koalisyonlarında geleneksel olarak Atlantik ittifakına odaklanılır.

² Avrupa ve transatlantik ortaklık dış politikasının ana sütunlarını oluştursa da, Almanya yeni başat aktörlerle ortaklıklar geliştirmeye çalışmaktadır. Son yıllarda Çin, Hindistan, Brezilya ve diğer gelişmekte olan ülkeler siyasi ve ekonomik anlamda çıkış göstermişlerdir. 2012 Şubat ayında, Alman hükümeti 'Küreselleştirmeyi şekillendirmek- ortaklıkları genişletmek ve sorumluluğu paylaşmak' adlı strateji belgesini onaylamış ve bu ortaklıkların çerçevesini oluşturmuştur.

İkinci önemli gerilim de çok ulusluluk ve askeri çekimserlik arasındadır. Genellikle, ülke içerisinde kamuoyunda çekimserlik talepleri öne çıkarken; uluslararası toplum askeri ve siyasi katkı taleplerinde bulunmakta ve daha aktif bir dış politika beklemektedir. Bu gerilimde önemli bir dönüm noktasını, Kosova’da 1999 yılında NATO’nun yönettiği hava saldırılarına katılma kararı oluşturmuştur. Koalisyon hükümeti müdahale kararını meşrulaştırmak amacıyla tarihsel ifadeler kullanmıştır. Dışişleri Bakanı Joschka Fischer, “*Nie wieder Auschwitz*” (“Bir daha Auschwitz olmayacak”) ifadesini vurgulayarak ve tarihsel bir felakete işaret ederek, Kosova’da katliamın engelleneceğini vurgulamıştır (Gross, 2009, s.14). Bu dönem, Almanya’nın müdahaleleri açısından bir dönüm noktası olmuş; ancak süreklilik göstermemiştir. Çok ulusluluk yönelimi ve çekimserlik kültürü arasındaki gerilim sonraki dönemlerde de devam etmiştir. Almanya’nın Avrupa’da en güçlü ekonomi olması nedeniyle, son yıllarda dış ve güvenlik politikasında özellikle diğer AB ülkeler tarafından Almanya’nın liderliği talepleri daha yüksek sesle dillendirilir olmuştur. Alman dış politika elitleri, 2014 Ocak ayında, uluslararası sorumluluğu ön plana çıkaran yeni bir söylem geliştirmiştir (Gauck, 2014). Bu söylemle, daha Avrupa odaklı ve daha kararlı bir Alman dış politikası sözü verilirken, askeri operasyonların olasılıklar dâhilinde olduğu; ancak son çare olarak kullanılacağı ifade edilmiştir. Bu bağlamda, Avrupa çerçevesinde Almanya’nın dış ve güvenlik politikası söylemini değiştirmiştir.

Özetle; Soğuk Savaş’tan bu yana, anti-militarizm ve çok ulusluluk, Almanya’da savunma ve güvenlik politikasındaki tartışmaların çerçevesini oluşturmuştur. İki siyasi-kültürel kavram Alman toplumu içinde önemlidir; ancak siyasi spektrumda farklı ağırlıklarla değerlendirilir. Geleneksel olarak sol ve merkez sol, anti-militarist geleneğe daha fazla önem verirken; merkez sağ çok ulusluluğu ön planda değerlendirir. Bu çerçevede iki kavram arasında zaman zaman gerilimler de yaşanmıştır. Soğuk Savaş’ın ardından Almanya’nın ortakları, birleşmiş ülkeyi NATO bölgesi dışındaki askeri operasyonlarda aktif rol oynamaya davet etmiştir. Başbakan Helmut Kohl ve merkez sağ partiler, Almanya’nın BM, AB ve NATO içerisindeki artan sorumluluğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda, Almanya’nın çok ulusluluk yönelimi, siyasi liderler tarafından zaman zaman başarılı bir biçimde anti-militarist geleneğin kısıtlamalarına karşı bir tez olarak kullanılmıştır. Bu bağlamda, çok ulusluluk, çekimserlik geleneğini geri plana itmiştir.

1990’lı yıllarda da Almanya’nın anti-militarist yönelimi ve uluslararası sorumlulukları arasında doğru dengeyi bulma bağlamındaki tartışmalar devam etmiştir. Srebrenitsa Katliamı tartışmada önemli bir dönüm noktasını oluşturmuştur. Diplomatik araçlar ve ekonomik yaptırımların katliamı engellemede yeterli olmaması; Almanya’da anti-militarizmin savunucularını pozisyonlarını yeniden düşünmeye yönlendirmiştir. Almanya’nın tarihsel olarak savaştan kaçma yönündeki tutumu, Almanya’nın sivilleri insan hakları ihlallerinden askeri yollarla da koruma sorumluluğu olduğu yönündeki tezle zaman zaman gölgede kalmıştır (*nie wieder Auschwitz*). Bu gelişmelere rağmen, anti-militarizm ve çok ulusluluk Alman güvenlik ve savunma politika tartışmalarının ana çerçevesi olma

özelliğini korumuştur. Almanya'nın savunma kapasitesine yatırımı sınırlıdır ve savunma bütçesi 'ye Fransa, Polonya ve İngiltere'nin bütçesinden daha azdır (SIPRI, 2016).³

2.1.Almanya Dış Politikasında Aktörler

Dış politika, Alman hükümeti tarafından uygulanmaktadır. Kabinede kolektif ilkesine (*Kollegialprinzip*) ve Alman Şansölyesinin ana hatları oluşturma konusundaki otoritesine rağmen (*Richtlinienkompetenz*), hükümet homojen bir aktör olmaktan uzaktır ve kendi içerisinde de uzlaşmazlıkları barındırır. Bakanların kendi görevleri konusunda otoritesi vardır (*Ressortprinzip*) (Holtmann, 2008: s.74-75). Büyük koalisyon dönemlerinde dış politika çerçevesindeki tartışmalar daha da yoğunlaşır. Bu bağlamda, belirli AB politika alanları konusunda bakanlıklar arasındaki farklılıkları vurgulamak gereklidir: Örneğin; Frank Steinmeier'in (SPD) yönettiği Dışişleri Bakanlığı, Brüksel'deki AB Dış İlişkiler Servisi (*European External Action Service*) gibi AB kurumlarına daha fazla rol vermeye eğilimlidir. Bununla beraber, Angela Merkel (CDU) yönetimindeki Başbakanlık ise milli ekonomi ve güvenlik çıkarları üzerinde sonuçları olan kararların devlet başkanı ve hükümetin elinde olmasını savunur. Yürütmenin yanında, siyasi partiler Alman parlamentosundaki dış politika tartışmasını yönlendirir. Dış politika, daha önce vurgulandığı gibi taraflar arasında tartışmalı bir konudur. Dış politikanın seçimler için önemi, Gerhard Schröder'in Irak savaşına açık karşıtlığının, 2002 yılında Başbakan olmasındaki büyük etkisinde görülmüştür. Günümüzde de mülteci krizine yönelik dış politika tartışmaları kamuoyunun Merkel'e desteğini etkilemektedir. Uluslararası diplomasi de kişilerin önemi azımsanmayacak kadar önemlidir. Örneğin, Ukrayna krizinde, Angela Merkel'in Vladimir Putin ile aralarındaki kısmi güvensizliğe rağmen sağladığı iletişiminin işlevselliği, Batı'nın Rusya ile diplomasisini etkilemiştir. Önceki Başbakan Gerhard Schröder'in Rusya ile ilişkilerdeki etkisi ise kişisel dostlukları nedeniyle daha da etkiliydi. Bununla beraber, Alman dış politikasının oluşmasında rol oynayan danışmanlar ve siyasetçiler de dış politikadaki önemli aktörlerdir.

Dış politikasının oluşmasında başka önemli aktörler de bulunmaktadır: Örneğin; kamuoyu görüşü ve iş çevrelerinin çıkarları dış politika yönelimlerinde etkilidir. Rusya ile uzlaşmazlık çerçevesinde; sanayi çevreleri, isteksiz biçimde Rusya'ya karşı yaptırımların bir kısmını ihracata zarar verse de desteklemiştir. PEGIDA (*Patriotic Europeans Against the Islamisation of the Occident*) gibi taban hareketleri, Avrupa ve Amerika karşıtı eğilimler sergilemiştir. Dolayısıyla kamuoyunda farklı yelpazelerden görüşler vardır. Bununla beraber, geleneksel olarak Almanya'nın uluslararası siyasete ve güvenlik konularına karışmaması tercihi ağır basar. Bu, Almanya'nın yeni dış politika yönelimiyle çelişki içeren bir durumdur. Tarih ve dış politika normları da, Almanya'nın dış politika yönelimlerinde etkilidir. Daha önce de vurgulandığı gibi, geleneksel dış politika normları, Nazi rejiminin ve 2. Dünya Savaşı'nın travmatik deneyimlerine tepki olarak gelişmiştir. Sonuç olarak, Almanya'nın dış politikası sivil güç algısıyla ve çok ulusluluğa güçlü bağlılıkla şekillenmiştir. Alman dış politikasında, Kosova'da 1999 yılında askeri operasyonlarda yer

³ 2000 ve 2010 arasında, Almanya savunma bütçesi, Gayri Safi Milli Hasılası'nın yüzde 1,4'ü kadardı; 2014 yılında yüzde 1,2'ye düştü (SIPRI, 2016).

alma ve 2001 yılından sonra Afganistan'da gerçekleşen görevlere katılma gibi önemli dönüşümlere rağmen, bu normlar etkisini sürdürmektedir. Son olarak, Almanya'nın dış politikası uluslararası sistemdeki dönüşümlerden ve Avrupa siyasetinden etkilenmektedir. Almanya, Avrupalı müttefiklerinin hassasiyetlerine özel önem gösterir ve komşularını tedirgin edecek dış politika hamleleri yapmaktan sürekli kaçınır.

2.2.Uluslararası Krizler ve Almanya'nın Dış Politikasına Yönelik Tartışmalar

Alman dış politikasının artan önemiyle birlikte, Alman kamuoyu ve siyasetinde Avrupa'nın karşılaştığı krizlere nasıl yanıt verileceği konusundaki tartışmalar güçlenmiştir. Almanya, dış ve güvenlik politikasının geleneksel ilkeleri terk etmemekte; Avrupa ve ABD müttefikliğine bağlı kalmaya devam etmektedir. Bununla beraber, AB'nin kapısındaki son krizler, Almanya'yı uluslararası eylemlerinin yapısını ve önceliklerini yeniden düşünmeye itmiştir. Bu bağlamda, Almanya'nın artan sorumluluğu konusunda tartışmalar ön plana çıkmıştır (Helwig, 2016, s.22-26):

Birinci önemli tartışma çekimserlik ve sorumluluk kavramları çerçevesinde gerçekleşmektedir: Almanya, İkinci Dünya Savaşı sonrası dış politika kimliğiyle bağlantılı olarak, askeri çekimserliği içeren ve süreklilik gösteren bir dış politika kültürüne sahiptir. Alman ordusu (*Bundeswehr*), Afganistan ve Kosova'da 1990'lı yılların sonunda giderek daha fazla aktif hale gelse de, gücün kullanımı her zaman son çare olarak görülmüş ya da ihtimal dışında tutulmuştur. 2011 yılında Libya'da uçuşa yasak bölge oluşturulması kararı konusunda gösterilen çekimserlik, bu dış politika yöneliminin son örneğini teşkil etmiştir. Bu çekimserlik, Alman siyasi elitleri arasında tartışmalar yaratmaktadır. Dıştan gelen liderlik talepleri ile ülke içindeki çekimserlik tercihleri arasındaki gerilim güçlenmektedir (König, 2016, s.93). Almanya her ne kadar çekimserlik kültüründen uzaklaşmamış olsa da, sorumluluk ve çekimserlik arasındaki orta noktayı bulmaya çabalamaktadır. Bu durum gerçekleştirdiği askeri operasyonların sınırlı ve dikkatli yapısından da anlaşılabilir. Çekimserlik tartışması, 2014 yılı başında gerçekleşen Münih Güvenlik Zirvesi'nde tartışılmıştır. Alman siyasi elitleri Almanya'nın daha fazla sorumluluk alacağı yönünde açıklamalar yapmıştır (Münkler, 2015, S.4).

Dış politika ve güvenlik politikasında da, AB'nin GSYH'sinin beşte birinden fazlasını oluşturan bir ülke AB'de "gönülsüz egemendi" (Paterson, 2011, s.58). Almanya'daki politika yapıcılar, Almanya'nın bu gücünün yeni sorumluluklar getirdiğini anlamak durumunda kaldı. Küreselleşmeden yüksek düzeyde faydalanan bir ülkenin liderlik göstermesi ve 'yapıcı güç' (*shaping power*) rolüne soyunması gerekiyordu (SWP, 2013). 2013 yılında Alman büyük koalisyon hükümetinin başlangıcı, Berlin'e dış ve güvenlik politikasına yeni bir yönelim verme olanağı sundu. Almanya Cumhurbaşkanı, Dışişleri Bakanı ve Savunma Bakanı'nın 2014 yılı başında Münih Güvenlik Zirvesi'ndeki konuşmaları artan uluslararası sorumluluğun gerekliliğine dikkat çekti. Cumhurbaşkanı Joachim Gauck Almanya'nın; AB, NATO ve BM temelli düzenin korunmasına ve oluşturulması konusunda daha kararlı adımlar atacağını belirtti. Aynı zamanda Almanya'nın güvenliği garantilemek için daha fazla çaba harcayacağını ifade etti (Gauck, 2014). Almanya

üzerindeki daha fazla sorumluluk baskısının iki sonucu olduğu ileri sürülebilir: Birincisi, Almanya ikili ilişkiler bağlamında, AB dışındaki devletlerle doğrudan ilişkilerle kriz yönetimini güçlendirdi. Rusya, Türkiye, İran ve Suudi Arabistan'la kriz diplomasisine yöneldi. Bunu yaparken, resmi AB kurumlarıyla işbirliğini arka planda tuttu. İkincisi çok uluslu bir etkiydi; Almanya, AB üye devletlerini özellikle Rusya yaptırımları konusunda bir araya getirmede önemli rol oynadı.

İkinci önemli tartışma değerler ve çıkarlar çerçevesinde gerçekleşmektedir: Almanya, liberal değerleri ve demokrasiyi ön planda tutan ve hukuka dayalı küresel bir düzen yaymaya çalıştığı anda, bu hem değerleri hem çıkarlarıyla bağdaşmaktadır. Ancak, son krizlerde değer ve çıkar çatışmalarının yaşandığı görülmektedir. Mülteci akını baskısı altında, Almanya'nın güneydeki ülkelerle ilişkilerinde öncelikleri, Avrupalı değerleri yaymaktan çok istikrara kaymıştır. Almanya'nın dış politikasını daha fazla istikrar boyutuna yönelteceği tahmin edilmektedir. Bu mülteci akını çerçevesinde daha faydacı ve daha az değer temelli bir yaklaşım anlamına gelmektedir (Büyükbay ve Reiners, 2016, s.198). Özellikle, Almanya'nın Türkiye ile ilişkilerinde, mülteci krizi bu gerilimi yansıtmaktadır.

Üçüncü önemli tartışma Doğu Politikası (*Ostpolitik*) çerçevesinde gerçekleşmektedir. Son yıllardaki en önemli değişimlerden biri Rusya'ya yönelik politika çerçevesinde gerçekleşmiştir. Almanya'nın Doğu Politikası'nda sürekliliğin ne oranda devam ettiği konusu tartışılmaktadır. Almanya-Rusya ilişkileri, Soğuk Savaş'ın ardından işbirliğine odaklanmış ve Almanya, Rusya'nın ekonomik ve sosyal yapısını sıkı ticaret ilişkileriyle modernize etmeye amaçlanmıştır. Doğu Politikası, hükümetlerin değişmesine rağmen Alman dış politikasının istikrarlı bir özelliği olarak kalmıştır. Rusya'nın Kırım'ı ilhakı ve Doğu Ukrayna'daki çatışmalarla birlikte Almanya'nın Rusya politikası da dönüşüm geçirmiştir; Berlin, Rusya'ya karşı Batı'nın yaptırımlarının uygulanmasında belirleyici bir rol oynamıştır. Almanya, Rusya'nın uluslararası hukuku ihlal ettiğini öne sürse de, Almanya'nın Rusya'ya karşı politikası tamamen değişmemiş; ortaklık ve işbirliği tamamen göz ardı edilmemiştir. Almanya'nın kriz sırasındaki politikaları yeni bir Doğu Politikası şeklidir; daha fazla diplomasiye odaklı, normlara saygı duyan bir politikadır. Bu bağlamda, daha fazla ekonomik ortaklık Rusya'nın uluslararası hukuka uygun kalmasına bağlı olarak değerlendirilebilir. Bu konu, makalenin ileriki bölümlerinde örnek vaka olarak ayrıntılı biçimde değerlendirilecektir.

Dördüncü temel tartışma dış politikanın küresel yönelimli ya da Avrupa odaklı olmasıyla ilgilidir. Alman politikasının en istikrarlı özelliklerinden biri Avrupa yönelimidir. Küresel tehditlere Avrupa çerçevesinde çözümler açısından yaklaşmak ve mümkünse AB çerçevesi içinde çözümü örgütlemektir. Ne var ki son krizlerde AB çözüm üretmede etkin olamamıştır. Bu, Almanya'nın Ukrayna krizinde kendi başına hareket ederek (*Alleingang*) çözüm bulma çabalarında görülmüştür. Alman dış politikası için temel sorun kendisinin sorumluluğu artarken, AB'nin etkinliğinin artmamasıdır. Berlin, bu nedenle ikili ilişkilerle de Avrupalı ortaklarıyla daha derin bir ilişki içerisine girmeyi amaçlamaktadır. ABD ve Almanya ortaklığı transatlantik ilişkilerde temel eksen olmuş, AB'nin küresel rol oynamasında önemli bir yapı taşı olmuştur.

2.3. *Almanya'nın Liderlik Türleri*

Almanya'nın liderliğinin de değerlendirmesi önemlidir. Doğal olarak, son dönemlerde AB'de başat güç konumuna gelmesiyle birlikte liderliğinin karakteri yönünde de tartışmalar baş göstermektedir. Örneğin, bazı analistler, Ukrayna krizinde Almanya'nın askeri müdahale ve silah aktarımını reddetmesi nedeniyle liderlik göstermediğini vurgulamıştır (Cohen, 2015). Bu noktada vurgulanması gereken nokta, liderliğin farklı biçimlerle uygulanabildiğidir; askeri güç kullanmamak otomatik olarak liderlik gösterilmediği anlamına gelmemelidir. Almanya, liderlik çerçevesinde farklı araçları kullanmaktadır. Güç ile liderlik çerçevesinde, Almanya'nın güç askeri ya da ekonomik güç kaynakları zengindir ve bunları diğer tarafların pozisyonuyla uzlaşma gerçekleştirebilme amacıyla kaldıraç olarak kullanma eğilimindedir. Ekonomik ve askeri araçlar, sert güç kaynakları olarak değerlendirilebilir; ancak bunlara çoğu zaman başvurulmaktan daha önce vurgulanan gerekçelerle kaçınılır. Almanya, askeri güç kullanma konusunda çekimserdir ve barışçı bir politika izlemektedir. Ekonomik güç ise özellikle yaptırımlar aracılığıyla kendisini gösterir ve Almanya'nın anti-militarist tutumuna daha uygundur. Doğal olarak; ekonomik araçların etkisi bazı durumlarda sınırlı olabilir: Örneğin; Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) gibi asimetrik tehditlerle karşı karşıya kalınan durumlarda etkisiz kalır. Uzlaşma ile liderlik çerçevesinde; Almanya kesin bir pozisyon dayatmaz; uzlaşmazlığı yumuşatmaya çabalar. Avrupa ve Transatlantik ortaklığı çerçevesinde kilit önemdeki müttefiklerle ortak bir yaklaşım için çabalar. AB içerisinde, Fransa ile uzlaşma geleneksel olarak güçlü bir Avrupa pozisyonu elde etme amacının en iyi yolu olmuştur. Ancak son genişleme döneminden sonra ve Fransa'nın gücünün azalmasıyla, Fransa-Alman ortaklığı sekteye uğramıştır. Almanya, üçüncü ülkelere yönelik de, uzlaşmazlıktan çok işbirliğine yönelmeyi tercih eder (Federal Foreign Office, 2015). Berlin sıklıkla çekimser kalır ve uzlaşma çabası içine girmeyi güç kullanmaya tercih eder.

Kurumlarla liderlik çerçevesinde; uzlaşma ve işbirliği stratejisinin önemli bir parçasını oluşturduğundan, Almanya kurumların gelişmesine yatırım yapar ve AB içerisinde ve dışında işbirliği normlarının oluşmasına çabalar. Oluşturulan yapılar, uzun vadede Alman çıkarları için olumlu etkisi değerlendirilir (Federal Foreign Office, 2016). Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası gibi diğer politika alanlarında, Almanya'nın odak noktası yapıların ve araçların oluşturulmasıdır. Kurumlarla liderlik sadece AB çerçevesinde sınırlı değildir. Almanya'nın Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nı (AGİT) bir diyalog ve güven oluşturma çerçevesi olarak güçlendirme çabaları buna örnektir. Almanya'nın diğer bir liderlik özelliği ise örnek model olma yönelimidir. Almanya, bu bağlamda AB'nin uluslararası alanda da proaktif bir yaklaşım kazanmasını sağlamaya çabalamaktadır. Rusya'ya yaptırımlarda örnek model olarak başarı olmuş; mülteci krizinde ise açık kapı politikasına diğer AB devletleri katılmamıştır. Vurgulanması gereken önemli bir nokta, Almanya'nın aktif olarak liderlik rolünü üstlenmemesidir. Yaşanan gelişmelerin ve krizler; diğer aktörlerin kapasitesinin yeterli olmaması nedeniyle Almanya'yı bu pozisyona itmektir. Geçmişte, Almanya, liderlik vakumunu doldurma konusunda isteksiz olmuş ve sorumluluğu paylaşmaya çabalamıştır. Ancak bu durum değişme göstermektedir:

Büyüklüğü, coğrafi konumu ve sağlıklı olarak değerlendirilen ekonomik durumu nedeniyle Almanya istese de istemese de lider konumunda yer almaktadır.

3. ALMANYA’NIN UKRAYNA-RUSYA KRİZİ’NDE DIŞ POLİTİKASI VE LİDERLİĞİ

2014 yılında başlayan Ukrayna krizinde, Başbakan Angela Merkel ve Dışişleri Bakanı Frank-Walter Steinmeier siyasi çözüm bulma çabalarının ana aktörleri oldu. Bu bağlamda, Almanya’nın, ekonomik bağımlılık ve siyasi girişim temelinde tarihsel bir süreklilik izleyen Rusya’ya yönelik dış politikasını yeniden gözden geçirmesi gerekmiştir. Almanya ve Rusya arasındaki ilişki Avrupa politikası ve güvenliği için önemli bir belirleyicidir. Almanya, kriz çerçevesinde müzakere çabalarında en etkin AB devleti olmuş; Weimar üçlüsünü (Almanya, Fransa ve Polonya) ve Normandy grubunu (Rusya, Ukrayna ve Fransa) yönetmiştir. Bunun yanında, Merkel, 2015 Şubat ayında Minsk-2 anlaşmasına yol açan diplomatik hamleleri gerçekleştirmiştir.

Aynı zamanda, Almanya’nın Rusya ile uzun süreli diplomatik ilişkileri, müzakerelerde lider rolü oynamasını da sağlamıştır: Berlin, 1960’ların sonunda Moskova’ya yönelik dış politikasında uzlaşmacı bir yaklaşımla hareket etmiştir (Krumm, 2012, s.115). Soğuk Savaş sırasında, Doğu Politikası olarak bilinen bu yaklaşımla, Moskova ile ekonomik ve siyasi girişimleri, hem Sovyetler Birliği içerisinde hem de ikili ilişkilerde olumlu bir değişime yol açmıştır. Soğuk Savaş’ın ardından Alman hükümetleri, Sovyet sonrası Rusya’ya karşı aynı tutumu korumuş ve ekonomik araçlara odaklanmıştır (Schildt, 2012, s.113). Bu bağlamda, Almanya, Ukrayna krizinde de ana arabulucu olarak rol almış; ancak Rusya’nın uluslararası hukuk ihlalleri ve Kırım’ı ilhakı, Almanya’nın Doğu Politikası eğiliminin sorgulanmasına da neden olmuştur. Bazı analistler, Alman dış politikasının uygulanan yaptırımlarla Doğu Politikası’nı terk ettiğini savunurken (Meister, 2015; Vestring, 2014); diğerleri ise bu değişimin büyük çapta olmadığını iddia etmiştir (Forsberg, 2015). Dolayısıyla; ticaret ve sanayi çevrelerinin çıkarlarının Alman dış politikasını yönettiği ve ekonomik aracılıkla değişim mantığının Berlin ile Rusya ilişkilerine yön vermeye devam edeceği vurgulanmıştır (Kundnani, 2015; Szabo, 2015).

Almanya; Ukrayna krizi çerçevesinde, ABD ve Avrupa’nın Rusya’ya karşı ortak yaklaşımını yöneten bir liderlik sergilemiştir (Pond, 2015, s.3). Bu durumun beklenmedik bir gelişme olduğunu vurgulamak gerekir: Almanya, Rusya ile benzer bir kriz durumunu oluşturan ve 2008 yılında gerçekleşen Rusya ve Gürcistan arasındaki krizde, liderlik rolünü Fransa’ya bırakmıştır. Fransa Devlet Başkanı Nicolas Sarkozy, Fransa’nın AB Konseyi Başkanı olması nedeniyle aracılık çabalarını ve diplomatik çabaları yönetmiştir. Almanya ise Rusya ile ekonomik çıkarlarını, insan hakları ve hukuk devleti ilkelerini üstüne çıkararak özel bir ilişki geliştirmekle suçlanmıştır. Ukrayna krizi, AB içerisinde Alman liderliğinin oluşması bağlamında önemli bir örnektir: Bu kriz, Avrupa’nın güvenliği için Soğuk Savaş’tan bu yana en önemli tehditlerden biriydi ve Almanya’nın yeni dış politika söylemi için de bir test anlamına geliyordu. Daha fazla sorumluluk söylemi Cumhurbaşkanı Gauck, Savunma Bakanı von der Leyen ve Dışişleri Bakanı Frank-Walter Steinmeier tarafından 2013 yılında vurgulanmıştır (Fix, 2015, s.14). Almanya, Ukrayna krizi sırasında uluslararası

kriz yönetimi ağının merkezinde yer aldı. Avrupa'nın politikası Almanya tarafından oluşturuldu ve yönetildi. Almanya'nın fikirleri ve yaklaşımları AB içerisinde kabul edildi. Ancak bu refleksi sadece AB'nin 28 üye devletinin politikası olarak değerlendirmemek gerekir: AB, Almanya'nın politika oluşturması ve uygulamasındaki sütunlardan birisiydi; üye devletler arasında resmi olmayan koalisyonlar ve AGİT de bu politikada önemli sütunlardı. Bu bağlamda AGİT'in rolü ve AB içerisinde hükümetlerarası süreçler güçlendirildi, AB kurumları ve temsilcilerin rolü ise zayıfladı.

Bu bağlamda, Ukrayna krizi Avrupalı bir kriz yönetiminden çok Alman bir kriz yönetimi oldu (Bagger, 2014, s.3). Almanya, Ukrayna'daki kriz yönetiminde; ortaklarını, kurumları ve araçlarını kendisi seçti: AB'nin hükümetlerarası Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'yla yaptırım politikasını biçimlendirmiştir. AGİT yoluyla arabuluculuk çabalarını desteklemiş; resmi olmayan koalisyonlarla kriz diplomasisini güçlendirmiştir. NATO'yu AB içerisinde doğu Avrupa devletlerini kazanma konusunda değerlendirmiş; ABD'den de Ukrayna'daki askeri konularda destek veren ülke olarak yararlanmıştır. Almanya'nın liderliği ekonomik çıkar temelli değil, uluslararası hukukun uygulanması ve Avrupa güvenlik düzeninin ilkeleri üzerine kuruluydu (Bagger, 2014, s.4). Almanya, Rusya ile uzlaşmazlıktan doğabilecek olumsuz ekonomik sonuçları ve Rusya ile geleneksel iyi ilişkilerini bu norm ve ilkeleri korumak için riske atmıştır. Bu bağlamda, Avrupa'da meşruiyetini ve güvenilirliğini arttırmış; Rusya'ya karşı Avrupa'nın birliğini sağlamada önemli rol oynamıştır.

3.1.Almanya'nın Doğu Politikası'nda Denge Bulma Çabaları

Almanya'nın Rusya'ya yönelik dış politikası sıklıkla iki kamp arasında mücadele olarak yorumlanır. Hristiyan Demokratlar (CDU ve CSU) ve Sosyal Demokratlar (SPD), tarihsel ve ideolojik nedenlerle Rusya'ya yönelik politikalarında ayrılır: Hristiyan Demokratlar daha sert bir tutum izlerken; sosyal demokratlar daha yumuşak bir tutum izler. Ancak Ukrayna krizindeki dış politika muhafazakârlar ve sosyal demokratlar yaptırım politikasını yürüttüğünden daha karmaşık bir yönelimle gelişmiştir.

Ukrayna krizinde Almanya'nın Rusya'ya yönelik politikasında üç ana aktör etkiliydi: Koalisyon hükümeti, çıkar grupları, medya ve kamuoyudur. Liderlik ve hükümet koalisyonları açısından Doğu Politikası'nın oluşumu incelendiğinde, SPD'nin dış politikada CDU/CSU'ya göre uzlaşmaya daha eğilimli olması beklenir. Çıkar gruplarının etkileri açısından ise, Almanya'nın lider sanayi sektörlerinin ticaret lobilerini incelemek ve onların Almanya'nın ulusal çıkarını nasıl tanımladıklarını irdelemek gerekir (Forsberg, 2016, s.21). Stephen Szabo'ya göre Alman ticari ve sanayi çevreleri Almanya'nın Rusya'ya politikasının itici gücünü oluşturmaktadır (Szabo, 2015, s.46). Özellikle de Alman otomobil endüstrisinin, Rusya ile istikrarlı ilişkileri korumada güçlü bir çıkarı vardır. Üçüncü olarak yerel siyasi yaklaşımlarda medya ve kamuoyu görüşünün rolüne bakmak gereklidir. Alman medya ve kamuoyu görüşüne gelindiğinde ise daha ayrıntılı bir açıklama gereklidir ve makalenin ileriki bölümlerinde ayrıntılı biçimde incelenecektir.

Almanya'nın Rusya politikası geleneksel olarak Başbakan tarafından yönlendirilir. Merkel, 2005 yılında Başbakan seçildiğinde, Almanua-Rusya ilişkilerinin Gerhard Schröder ve

Vladimir Putin döneminde olduğu kadar yakın olmaması bekleniyordu. Schröder, hem barışçıl ilişkilerle Doğu Politikası söylemini süreklileştirmiş hem de Kremlin ile Irak Savaşı gibi kritik uluslararası gelişmelerde ortak siyasi pozisyon konusunda çaba harcamıştır. Bu çerçevede, Rusya'yı hukuk devleti zaafları ve insan hakları aykırılıkları nedeniyle eleştirmekten kaçınmıştır. Putin ile dostluğu ve Rusya'ya ilgisi kişisel bir boyutu da bu bağlamda düşünülmelidir. Başbakanlığının ardından, Schröder'in Rusya yönelimi, Kuzey Akım Doğalgaz Boru Hattı şirketinin yönetim kurulunda olmasıyla görünür oldu. Schröder'in, Rusya ve Putin'e karşı tutumu olumluydu; Rusya'nın dünya politikasının önemini vurguluyor ve Putin'in demokratik bir lider olduğunu savunuyordu (Schröder, 2006). Merkel, Schröder'in tam tersine, Rusya'nın demokratik gelişimi ve insan hakları durumu konusunda endişelerini dile getirmekte istekli oldu (Rahr, 2007, s.34). Schröder'le aynı doğrultuda ticaret ve ekonomik işbirliğini geliştirdi; ancak güvenlik politikasına geldiğinde dikkatliydi. Merkel, Putin hakkında şüphelerini korurken, 2008 ile 2012 yılları arasında Rusya Devlet Başkanı olan Dmitry Medvedev ile daha yakın ilişkilere sahipti. Merkel, Rusya'nın Kırım'ı ilhakına ve sonrasında Doğu Ukrayna'daki askeri varlığına tepki göstermiş; Kırım'ın işgalinin ardından Rusya'nın uluslararası hukuka uymadığını ve ortak değerler olmadan bir ortaklığın oluşmayacağını ifade etmiştir. Merkel yeni Ukrayna hükümeti ile dayanışma gösterdi; Ukrayna'nın AB ile genişleyen bağlarını destekledi ve Avrupa'nın Rusya'ya bağımlılığını azaltma amacıyla enerji politikasında çözümler önerdi. Aynı zamanda Doğu Politikası'nın temellerinin değişmediğini ifade etti: Orta ve uzun vadede Rusya ile ortaklığın devam edeceğini ifade etti (Merkel, 16 Mayıs 2014). CDU'lu önde gelen diğer siyasetçiler de Merkel'e benzer ifadeler kullandı. Bazıları ise daha sert bir söylem kullanmıştır. Örneğin; Maliye Bakanı Wolfgang Schäuble, Rusya'nın Ukrayna'daki eylemlerini Nazi Almanya'sının genişlemeci politikasıyla kıyaslamıştır (Reiermann, 31 Mart 2014). 2016 yılı kışında ise, CSU lideri Horst Seehofer, Merkel'i eleştirildi; Rusya'ya yaptırımların bir hata olduğunu ve daha yumuşaklaştırılmasını talep etti (Die Welt, 18 Aralık 2015). Ona göre, Suriye'deki savaş ve mülteci krizi gibi sorunların olduğu bir dönemde Rusya ile daha yakın siyasi ilişkilerin geliştirilmesi önemliydi.

Beklendiği üzere SPD'li siyasetçiler, Rusya'ya karşı eleştirilerinde muhafazakârlara göre daha temkinliydi. Schröder'le yakın ilişkileri olan Dışişleri Bakanı Frank-Walter Steinmeier işbirliğine dayalı Doğu Politikası'nı desteklemekle tanınmaktadır. İlk büyük koalisyon döneminde Steinmeier, Merkel'in Rusya'ya politikasını eleştirmiş ve Rusya'ya izole etmeye çabaladığını iddia etmiştir (FAZ, 9 Kasım 2007). İlk etapta, Steinmeier, Rusya'ya karşı yaptırımları desteklememiş ve Rusya'yı G8 dışında tutmanın uygunsuz olduğunu ifade etmiştir. Ancak sonrasında Merkel çizgisinde yer almış ve üç aşamalı yaptırıma dayanan AB politikasını desteklemiştir. 2014 Kasım ayında Merkel ve Steinmeier, Alman parlamentosunu aralarında farklılık olmadığı konusunda ikna etmiş ve tüm eylemlerin koordineli ve uzlaşmaya varılarak gerçekleşeceği sözünü vermişlerdir (FAZ, 27 Kasım 2014). Steinmeier, buna rağmen, Rusya ile uzlaşmayı öngören kamuoyu açıklamalarına devam etmiştir. Aralık ayında, daha fazla yaptırımın Avrupa güvenliği için iyi olmayacağını ifade etmiştir ve Rusya'ya kimsenin diz çöktürmememsin gerektiğini ifade etmiştir (Der Spiegel, 20 Aralık 2014). Almanya'da 2015 Haziran ayında gerçekleşen G7 toplantısında, Rusya'nın G8'e dönmesini talep etmiştir. Söylemlerdeki farklılığa rağmen,

hem Steienmeier hem de Merkel Rusya'yı Suriye'de 2016 yılı başında aşırı askeri güç kullanması nedeniyle eleştirmiştir (Die Welt, 6 şubat 2016). SPD lideri ve Ekonomi ve Enerji Bakanı Sigmar Gabriel gibi bazı tanınmış sosyal demokrat siyasetçiler de, Rusya'ya eleştirilerde bulunmuştur. Gabriel, Rusya'yı uzlaşmaya davet ederek ve Doğu Ukrayna'da şiddet uygulamamasını talep etmiştir (Passauer Presse, 14 Mart 2014).

Çok sayıda SPD üyesi ise yaptırımlara karşı kuşkuluydu. Deneyimli SPD dış politika uzmanları yakınlaşma ve uzlaşma politikasının Kremlin'e karşı krizi çözmeye yardımcı olmayacağını ifade etti (Mützenich, 19 Ocak 2015; Karsten Voigt, 2015). Eski Başbakan Schröder ise Rusya'yı savunurken Batı'yı eleştirmiştir. Avrupa Komisyonu'nun Ukrayna'nın kültürel olarak bölünmüş bir ÷lke olduğunu anlamadığını, onu AB ile Ortaklık Anlaşması'na ya da Rusya ile Gümrük Birliği'ne zorlamanın yanlış olduğunu ifade etmiştir (Der Spiegel, 2016). Schröder'e göre, yaptırımlar krizin çözümlünde sadece bir engeldi (WAZ, 15 şubat 2016). Schröder aslında Rusya'yı anladığını düşünen ilk Alman Başbakanı da değildi. Ölümünden önce Helmut Schmidt de, Batı'yı eleştirmiş ve Rusya'ya karşı yaptırımları sert bir dille eleştirmişti (Die Zeit, 2014). Bir diğer tanınmış SPD üyesi Klaus von Dohnanyi (Frankfurter Allgemeine, 18 Nisan 2014), Rusya'dan çok Amerika'yı Ukrayna'yı NATO üyesi olmasına çabalamakla sorunu yaratmakla suçladı (Dohnanyi, 18 Nisan 2014). Sol Parti (*Die Linke*) Lideri Gregor Gysi de Rusya'yı savundu. Rusya'nın Kırım'da yaptığının yanlış olduğunu ancak Almanya ve müttefiklerinin de farklı davranmadığını; bu nedenle Rusya'nın eylemlerini eleştirmenin ikiyüzlölük olduğunu ifade etti. Gysi'ye göre, Rusya'nın Ukrayna'da güç kullanımı Batı'nın Yugoslavya, Afganistan, Irak ve Libya'daki eylemleriyle karşılaştırılabilirdi (Der Spiegel, 9 Mayıs 2014). Sol Parti Basın Sözcüsü Sahra Wagenknecht de Rusya'nın G8'e dönmesini savundu ve Rusya'nın dışta tutulmasını başından beri hata olarak değerlendirdi; ancak aynı zamanda Suriye'de sivillere ve diğer aktörlere yönelik askeri operasyonlarını eleştirdi (Wagenknecht, 5 Ocak 2016; 11 şubat 2016). Diğer muhalefet partileri ise Ukrayna krizi sırasında hükümetin Rusya politikasını genel anlamıyla destekledi. Rusya'ya karşı değer yönelimli dış politika yaklaşımını savunan Yeşiller Partisi, yaptırımları meşru olduğunu Rusya'nın uluslararası normlara karşı geldiğini ve Ukrayna'yı böldüğünü ifade etti. Almanya'nın siyasi yelpazesinde, Rusya ile ilişkilerin nasıl çözüleceği konusunda ideolojik bir ayrılık yoktu. Ancak Rusya'nın diğer krizlerin çözümlü için gerekliliği konusunda, kişisel deneyimler açasından ve sert veya yumuşak tutum takınılmasına yönelik ayrılıklar vardı.

Anahtar konumdaki lobi gruplarına baktığımıza, Alman sanayi ve iş çevresi ve özellikle de Rusya'ya yatırım yapan büyük şirketler, yaptırımların Rusya'yı etkilemek ve krizi çözmek için doğru olmadığını ifade etti. Siemens CEO'su Joe Kaeser, Putin ile 2014 Mart ayında Moskova'da buluşmasında, Ukrayna'dan bahsetmedi; ancak şirketin Rusya ile iş yapma yönündeki isteğini ilettili ve yatırım yerine diyalog ihtiyacına dikkat çekti (Financial Times, 26 Mart 2014). 2014 Baharı sonlarında, Alman sanayisi Rusya'ya yaptırımları negatif ekonomik sonuçlara rağmen desteklemeye başladı. Alman Sanayi Federasyonu Genel Müdürü Markus Kerber, federasyonun hükümetin çizgisine yarı gönüllü de olsa hazır olduğuna dikkat çekti. Uluslararası hukuk ihlallerinin tolere edilemeyeceğini ve barış ve özgürlüğün ekonomik çıkarların üstünde olduğunu ifade etti (Financial Times, 7 Mayıs

2014; Süddeutsche Zeitung, 16 Haziran 2014; Reuters 28 Temmuz 2014; Spiegel Online, 14 Haziran 2014). Rusya'da iş yapan BASF ve Opel gibi şirketlerin üçte biri Rusya'daki yatırımlarını kriz, Rusya'da ekonomik gerileme ve yabancı yatırımcılara düşmanlık nedeniyle azalttı (Ewing ve Smale, 28 Aralık 2014). Genel olarak Alman ihracat endüstrisi yaptırımları eleştirirken, hükümetin dış politikası ve Alman ticari çıkarları arasında açık bir uzlaşmazlık da görülmekteydi. Bu durum, bazı dış politika gözlemcileri için Almanya'nın Rusya politikasının ekonomik çıkarlardan etkilendiği değerlendirmesi karşısında sürpriz olmuştur.

Almanya'nın Ukrayna'daki krize, Kırım'ın ilhakına ve Doğu Ukrayna'daki savaşa yanıtı Rusya'nın eylemlerinin kınanmasına dayalıydı. Almanya'nın geleneksel Doğu Politikası'nın ana eğilimleri ise sona ermedi. Almanya kendisini Rusya'nın Avrupa'daki aracısı olarak görmeye devam etmektedir. Berlin, kurala dayalı bir uluslararası düzeni savunma konusunda Rusya'yı sert biçimde eleştirmekten kaçınmadan dengeleri koruma çabalarına devam etmektedir. Başbakan Merkel ve CDU ve Dışişleri Bakanı Steinmeier ve SPD arasında sert bir dış politika ayrımı olmasa da vurgular bağlamında farklılıklar gözlemlenmiştir. Sosyal Demokratlar, Rusya'ya eleştiriyi azaltmaya ve Ukrayna krizi öncesinde daha uzlaşmacı bir çizgi aramaya eğilimliydi; ancak Almanya'nın politikası giderek daha fazla eleştirel olmaya başladı. Sanayi lobisinin etkisi beklenenden daha az etkili oldu. Rusya siyasi liderlik açısından öncelik teşkil etmiyorken sanayi lobisi dış politika yönelimlerinde güçlüydü; ancak Rusya ile ilişkiler siyasi gündemin başına oturduğunda ana kararları yönlendiremedi. Almanya'nın dış politika yönelimi tartışmasında farklı görüşler ve perspektifler dile getirildi; ancak en güçlü eleştiri iktidar olmayan siyasi partilerden geldi; ancak Berlin'in kararlarını etkileyemedi.

4. SONUÇ: ANA EĞİLİMLERİN SÜREKLİLİĞİ VE DOĞU POLİTİKASI

Almanya dış politikası, bazı eğilim ve değerlere dayalıdır ve bunlar birbirleriyle onlarca yıldır uyum içindedir. Doğu Politikası'nın yanında, savaşın reddedilmesi, insan haklarına saygı, demokratik ilkelerin desteklenmesi, ABD ile savaş sonrası müttefikliği içeren transatlantik ilişkiler, çok ulusluluk ve Avrupa bütünleşmesi bu eğilimler arasındadır (Banchoff, 1999; Berger, 1997; Wittlinger, 2011). Doğu Politikası, 1960'ların sonuna dayanırken, diğer eğilimler savaş sonrası yıllarının başında formüle edilmiştir. Nazi Almanya'sı döneminin askeri politikalarının felaket getiren sonuçları, savaşın uzlaşmazlıklarda çözüm aracı olarak kullanılmaması geleneğini ortaya çıkarmıştır. Norma dayalı dış politika, hem Alman liderleri hem de kamuoyu tarafından geniş çapta destek görmektedir (Berger, 1996, s.317; Bjola ve Kornprobst, 2007, s.285). Uluslararası ilişkilerde işbirliği ve çok ulusluluğa değer verilir. Avrupa bütünleşmesi de bu normları ve ilkeleri sembolize eder ve Alman liderleri tarafından güçlü biçimde desteklenmektedir.

Almanya'nın Doğu Politikası bağlamında ise, Rusya'ya yönelik uzlaşmacı yaklaşımı Alman siyasetçileri açısından denge koruma politikalarının başında gelmektedir. 1960'lı yılların sonundan itibaren, Almanya, Rusya'nın meşru güvenlik endişelerini tanıma ve ülkeyi

Avrupa ve Transatlantik güvenlik yapılarına entegre etme üzerine dış politika izlemiştir. Alman Dışişleri Bakanı Frank-Walter Steinmeier, bu yaklaşımın en önemli destekçilerindendir; ticari ilişkilerin Rusya içerisinde bir değişime neden olabileceğini ve AB ile yakınlaşmayla sonuçlanabileceğini düşünüyordu (Steinmeier, 2007, s. 6). Alman-Rus Modernleşme İşbirliği 2008 yılında (AB seviyesinde 2010 yılı) başlamış ve bu tutumu temsil eden bir mekanizma olmuştur; ancak sonrasında başarılı olamamıştır. Rus siyasi liderliğinin güçlenen otoriter eğilimleri; Rusya artan milliyetçi ve muhafazakâr bir söylem yakınlaşmayı engellemiştir (Gelman, 2012, s.4; Koesel ve Bunce, 2012, s.404). Bu gelişmeler, Kremlin’le işbirliği konusunu da sorgulatan etkenlerdi. Rusya ve Batı arasındaki ilişkilerin Ukrayna kriziyle daha da gerilmesiyle Doğu Politikası zayıflasa da, karar verme süreçlerinde ve Alman toplumundaki entelektüel ve ticaret çevrelerinde etkisini sürdürdü. Alman liderleri, Kırım’ın ilhakını sert biçimde eleştirirken, Kremlin ile iletişim kanallarını açık tuttu; Ukrayna’ya askeri destek fikrine karşı çıktı ve krizin uzlaşma içerisinde çözülmesi için çaba harcadı.

Almanya’nın Rusya’ya karşı dış politikası Ukrayna krizinde ülke içi ve dışı faktörlerin birleşimiyle şekillenmiştir: Dış etkenler; Berlin’i eleştirel bir tutum takınmaya zorlamıştır: ABD ve özellikle de Baltık ülkeleri ve Polonya gibi çok sayıda AB ülkesi, Rusya’nın politikalarına karşı sert bir tutum takındı. Başlangıçta, Merkel ve Steinmeier, Kırım krizini görüşmelerle çözmeye çabalamış; ancak Putin’in tutumu üzerine bu strateji başarısız olduğunda, Rusya’ya yaptırım uygulama çabalarını hızlandırmıştır. Almanya’nın tutumu AB’nin Rusya’ya karşı genel tutumunu da belirlemiştir. AB içerisinde en büyük ekonomik güç ve Rusya’nın en başta gelen Avrupalı ticari ortağı olan Almanya, AB dış politikasını yönlendirdi. Ukrayna krizi bağlamında, Transatlantik ve Avrupalı dış politika eğilimleriyle hareket edildi. Pratik anlamda bu Alman dış politikasını ABD ve Doğu Avrupa’da yer alan AB üye devletleriyle uzlaştırma anlamına gelmiştir (Sakwa, 2015, s.224).

Özetle; Alman dış politikasında 2015 yılında gelişmeler ülkenin Doğu Politikası’nı tamamen terk etmediğini göstermiştir. Dış politika çevrelerinde, Rusya ile stratejik işbirliğinden bahsedilmese de bu hala uzun vadeli bir amaç olarak değerlendirilmiştir. Alman liderleri hala Moskova ile diplomatik ilişkilerine devam etmektedir; bu durum Doğu Politikası’nın bir parçası olarak kabul edilebilir. Bununla beraber, ekonomik bağların tek başına Rusya içerisinde demokratik değişimi sağlamanın yeterli şartı olmadığı anlaşılmıştır. Rus liderliği, ekonomik çıkarlara jeostratejik çıkarların önünde değerlendirmemiştir ve zaman zaman ikili ticaret ilişkilerine zarar vermeyi göze almıştır. Almanya’nın kriz sırasındaki politikaları, daha fazla diplomasi ve normlara saygı odaklı bir Doğu Politika biçimini öne çıkarmıştır. Bu bağlamda, daha derin ilişkiler ve ekonomik ortaklık Rusya’nın uluslararası hukuka saygılı tutumuna bağlıdır. Bu yaklaşım, ekonomik işbirliğini dışlayan bir anlayış değildir. Özellikle enerji sektöründe Alman şirketleri Rusya ile yoğun ticaretine devam etmektedir. Sonuç olarak, krizlerin gölgesinde Almanya dengeleri korumaya çabalamaktadır. Almanya, AB’nin dış ve güvenlik politikalarını yönetme konusunda deneyim kazanmaktadır. Berlin’in liderlik rolü kendiliğinden oluşmamıştır. Uluslararası krizler, Almanya’nın çıkarlarını doğrudan etkilemiş; Avrupa’da liderlik sorunu, özellikle de Fransa ve İngiltere’nin isteksizliğiyle baş göstermiştir.

Almanya, son krizlerde AB içerisindeki görüş farklılıklarına rağmen; AB'nin birliğini korumaya ve güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Almanya'nın yapısal gücü ekonomik ve finansal krizde etkili bir lider olarak algılanmasını da beraberinde getirmiştir. Bu dönemde, Avro krizi, Rusya'nın Kırım'ı ilhakı ve mülteci krizi gibi çok sayıda krizin ortaya çıkmasıyla; AB bu krizlere yanıt verme ve çözüm üretme yönünde baskı altında kalmıştır. Ukrayna krizinin ardından, Başbakan Merkel, AB'nin çatışmayı çözme konusundaki diplomatik çabalarını yönetmiştir. Başbakan Angela Merkel liderliğinde, Almanya, Ukrayna uzlaşmazlığına Avrupa yanıtını şekillendirirken önemli rol oynadı. Almanya ve AB dış politikası birbirine yakından bağlıdır. Gerçekten de ortak bir Avrupa dış politikası oluşturulması Almanya çerçevesinde devam eden bir projedir. Almanya, Fransa ve diğer Avrupalı ortaklar tarafından talep edilmiştir. Almanya'nın liderlik rolü, Avrupa dış politikasının yönünü etkileyecektir. Aynı zamanda Fransa-Almanya motoruyla işleyen Avrupa'daki güç dengelerini de belirleyecektir.

KAYNAKÇA

Auswärtiges Amt (2016). Germany's Foreign Policy Parameters. http://www.auswaertiges-amt.de/sid_ABE4039A7CEBC505A3E0A5CED6B579E7/EN/Aussenpolitik/Schwerpunkte_Aussenpolitik_no_de.html (Erişim: 20.05.2016)

Bagger, T. (2014). The German Moment in a Fragile World. *The Washington Quarterly*. 4 (37).

Banchoff, T. (1999). German identity and European integration. *European Journal of International Relations*. 5 (3), 259-289.

Baumann, R. ve Hellmann G. (2001). Germany and the Use of Military Force: 'Total War', the 'Culture of Restraint' and the Quest for Normality'. *German Politics*, 10 (1), 61-82.

Becker, S. (2013). Germany and War: Understanding Strategic Culture under the Merkel Government. Institut de Recherche Stratégique de l'Ecole Militaire. Paris.

Berger, S. (1997). The search for normality. National identity and historical consciousness in Germany since 1800. Berghahn, Oxford.

Bjola C. ve Kornprobst M. (2007). Security communities and the habitus of restraint: Germany and the United States on Iraq. *Review of International Studies*, 33 (2), 2007, 285-305.

Bulmer, S. (1997). Shaping the Rules? The Constitutive Politics of the European Union and German Power. Peter J. Katzenstein (ed.), *Tamed Power: Germany in Europe içinde* (s. 49-79). Ithaca: Cornell University Press.

Cohen, R. (2015, 4 Haziran). Western defeat in Ukraine. *New York Times*. <http://www.nytimes.com/2015/06/05/opinion/roger-cohen-western-defeat-inukraine.html> (Erişim: 13 Nisan 2016).

Die Zeit (2014, 3 Mart). Helmut Schmidt hat Verständnis für Putins Krim-Politik. <http://www.zeit.de/politik/2014-03/schmidt-krim-putin> (Erişim 21 Mayıs 2016).

Dalgaard-Nielsen, A. (2005). The Test of Strategic Culture: Germany, Pacifism and Pre-emptive Strikes. *Security Dialogue* 36 (3), 339-359.

Der Spiegel (2014, 20 Aralık). "Russland nicht in die Knie bringen", Interview with Frank-Walter Steinmeier, s.14.

Der Spiegel Online. Ukraine-Konflikt: Schröder macht EU für Krim-Krise mitverantwortlich. <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/krim-krise-ex-kanzler-gerhard-schroeder-kritisierteu-a-957728.html>. (Erişim: 21 Mart 2016).

Deutschlandfunk (2016, 11 Şubat). Wagenknecht zu Bombardements in Syrien: "Es ist alles ein furchtbares Verbrechen". http://www.deutschlandfunk.de/wagenknecht-zubombardements-in-syrien-es-ist-alles-ein.694.de.html?dram:article_id=345194 (Erişim: 24 Nisan 2016).

Die Welt (2015, 18 Aralık). Seehofer stellt Sanktionen gegen Russland infrage', s.22.

Die Welt, (2016, 6 Şubat). Steinmeier kritisiert Russlands Vorgehen in Syrien. <http://www.welt.de/politik/ausland/article151917157/Steinmeier-kritisiert-Russlands-Vorgehen-in->

Syrien.html (Erişim: 21 Mayıs 2016).

Duffield, J. (1999). Political Culture and State Behaviour: Why Germany Confounds Neorealism. *International Organization*. 53 (4), 765-803.

Federal Foreign Office (2015, 13 Kasım). Germany's OSCE Chairmanship in 2016: Building bridges of cooperation. http://www.auswaertiges-amt.de/EN/Aussenpolitik/Friedenspolitik/OSZE/151112_Steinmeier_Bundestag_OSZE_Vorsitz.html (Erişim: 13 Mayıs 2016).

Financial Times (2014, 26 Mart). Siemens CEO meets Putin and commits company to Russia. *Financial Times*. <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/6d774238-b506-11e3-a746-00144feabdc0.html#axzz2zoNU5UY2>. (Erişim 20 Mayıs 2016).

Fix, L. (2015). Has Germany Led the West's Response toward Russia and Will It Stay the Course? *AICGS Transatlantic Perspectives Article*, 31 Aralık.

Forsberg, T. (2015). From 'Ostpolitik' to 'Frostpolitik'? Merkel, Putin and German foreign policy towards Russia. Paper presented at the Finnish Institute of International Affairs. 5 Haziran. https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/publications/ia/INTA_92_1_02_Forsberg.pdf (Erişim 13 Mayıs 2016).

Frankfurter Allgemeine Zeitung (2007, 9 Kasım). Kritik an Merkels Außenpolitik "Ängstlicher Blick auf die Schlagzeile", s.4.

Frankfurter Allgemeine Zeitung (2014, 27 Kasım). Merkel bekräftigt Einigkeit der Koalition gegenüber Putin, s.1.

Frankfurter Allgemeine Zeitung (2014, 16 Mayıs). Merkel will "enge Partnerschaft mit Russland" fortsetzen'. <http://www.faz.net/aktuell/politik/inland/die-kanzlerin-in-der-f-a-z-merkel-will-enge-partnerschaft-mit-russland-fortsetzen-12941420.html> (Erişim 21 Mayıs 2016).

Frankfurter Allgemeine Zeitung, (2014, 18 Nisan). Was sie in die Knie zwingt. <http://www.faz.net/aktuell/feuilleton/debatten/was-sie-in-die-knie-zwingt-klausvon-dohnanyi-zur-ukraine-krise-12914417.html>. (Erişim 21 Nisan 2016)

Gauck, J. (2014, 31 Ocak). Speech to open 50th Munich Security Conference, Münih. <http://www.bundespraesident.de/SharedDocs/Reden/EN/JoachimGauck/Reden/2014/140131-Munich-Security-Conference.html> (Erişim 10 Mart 2016).

Gelman, V. (2013). Cracks in the wall. Challenges to electoral authoritarianism in Russia. *Problems of Post-Communism*, 60 (2), 3-10.

Gross, E. (2009). *The Europeanization of National Foreign Policy: Continuity and Change in European Crisis Management*. Palgrave Studies in European Union Politics. Palgrave Macmillan, Basingstoke.

Helwig, N. Introduction: germany – rising to the challenge, while maintaining the balance. Niklas Helwig (der.), *Europe's New Political Engine Germany's role in the EU's foreign and security policy içinde* (1-24), Helsinki, FIIA Report, No.44.

Holtmann, E. (2008). Führen Regierungen tatsächlich? Die Richtlinienkompetenz des Bundeskanzlers— kein Phantom? Zur Praxis gouvernementalen Handelns. Wiesbaden, VS Verlag für Sozialwissenschaften. 73-84.

Kerber, M. (2014, 7 Mayıs). German industry should speak hard truths to Putin. *Financial Times*, S.11.

Koesel, K. ve Bunce V. (2012). Putin, popular protests and political trajectories in Russia: a comparative perspective. *Post-Soviet Affairs*. 28 (4), 403-423.

König, N. Germany's role in Libya and Syria: From restraint to responsibility, Niklas Helwig (der.), *Europe's New Political Engine Germany's role in the EU's foreign and security policy içinde* (s.93-111). Helsinki, FIIA Report, No 44.

Krotz, U. (2001). *National Role Conceptions and Foreign Policies : France and Germany Compared*, Working Paper no. 2.1, Harvard University, Cambridge MA.

Krumm, R. (2012). The rise of Realism: Germany's perception of Russia from Gorbachev to Medvedev, R. Krumm ve H. Schröder, eds., *Constructing identities in Europe: German and Russian perspectives içinde* (s.114-123). Nomos, Baden-Baden.

Kundnani, H. (2015). *The Paradox of German Power*, Oxford University Press, Oxford.

Münkler, Herfried, *Macht in der Mitte. Die neuen Aufgaben Deutschlands in Europa*, Hamburg, Körber-Stiftung, 2015, s.4.

Mützenich, Rolf (2015). *Entspannung ist kein Appeasement: Wir brauchen vieles, aber keinen Kniefall von Moskau. Internationale Politik und Gesellschaft*. 19 Ocak 2015. <http://www.ipg-journal.de/kolumne/artikel/entspannung-ist-kein-appeasement-744/> (Erişim 15 Nisan 2016).

N24 (2016, 5 Ocak). *Sahra Wagenknecht fordert Russland zurück in die G8*. <http://www.n24.de/n24/Nachrichten/Politik/d/7862824/russland-zurueck-in-die-g8.html> (3 Mayıs 2016).

Passauer Presse (2014, 14 Mart). *Russland muss handeln. Interview mit Sigmar Gabriel*, s.4.

Paterson, W.E. (2011), *The Reluctant Hegemon? Germany Moves Centre Stage in the EU*. *Journal of Common Market Studies*. 49, s 57-76.

Pond, E. (2015). *Germany's real role in the Ukraine crisis*. *Foreign Affairs*. March/April, <https://www.foreignaffairs.com/articles/eastern-europe-caucasus/germanys-real-role-ukraine-crisis> (Erişim 3 Şubat 2015).

Rahr, A. (2007). *Germany and Russia: A Special Relationship*. *The Washington Quarterly*, 30 (2).

Reiermann, C. (2014, 31 Mart). *Fighting Words: Schäuble Says Putin's Crimea Plans Reminiscent of Hitler*. *Spiegel Online* <http://www.spiegel.de/international/germany/schaeuble-compares-putin-moves-in-crimea-to-policies-of-hitler-a-961696.html> (Erişim 18 Nisan 2016).

Reuters (2014, 28 Temmuz). *German industry lobby supports tougher sanctions on Russia*.

Sakwa, R. (2015). *Frontline Ukraine: crisis in the borderlands*, I. B. Tauris, London.

Schildt, A. (2012). *Mending Fences: The Federal Republic of Germany and Eastern Europe*. E. Mühle, ed., *Germany and the European East in the Twentieth Century içerisinde* (s.153-179). Berg, Oxford & New York.

Schröder, G. (2006). *Entscheidungen: Mein Leben in der Politik*. Hamburg: Hoffmann und Campe.

Spiegel Online (2014, 9 Mayıs). Gysi-Interview zur Ukraine: "Der Westen hat auch alles falsch gemacht". Interview with Gregor Gysi. <http://www.spiegel.de/politik/ausland/ukraine-gregor-gysi-im-interview-ueber-russlandund-merkels-politik-a-968391.html> (Erişim: 22 Nisan 2016).

Spiegel Online (2014, 14 Haziran).. Ukraine-Konflikt: Industrie unterstützt mögliche Sanktionen gegen Russland. <http://www.spiegel.de/wirtschaft/unternehmen/ukraine-konflikt-bdi-unterstuetzt-moegliche-sanktionen-a-975157.html> (Erişim: 21 Mart 2016).

Steinmeier, F. (2007). Verflechtung und Integration. Internationale Politik, No. 3, 6-11.

SWP (2013). Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP) and the German Marshall Fund of the United States (GMF): New Power, New Responsibility. Elements of a German foreign and security policy for a changing world, Berlin.

Stockholm International Peace Research Institute (2016). Military Expenditure Database [online database], http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database (Erişim: 4 şubat 2016).

Süddeutsche Zeitung (2014, 16 Haziran).Völkerrecht geht vor Geschäft. s.4.

Szabo, S. (2015). Germany, Russia and the rise of geo-economics. London: Bloomsbury.

The New York Times (2014, 28 Aralık). In Reversal, Germany Cools to Russian Investment.

Vestring, B. (2014). For Steinmeier, the End of Ostpolitik. IP Journal. Berlin, German Council on Foreign Relations, 12 Mart. <https://ip-journal.dgap.org/en/blog/berlin-observer/steinmeier-endostpolitik>. (Erişim: 21 şubat 2016).

Voigt, K. Eine neue Phase der Russland- und Ostpolitik hat begonnen. <http://www.aicgs.org/issue/a-new-phase-of-russiaand-ostpolitik-has-begun/> (Erişim 3 şubat 2016).

Westdeutsche Allgemeine Zeitung (WAZ) (2016, 15 şubat). Sanktionen gegen Russland abbauen. Interview with Gerhard Schröder.<http://www.derwesten.de/politik/sanktionen-gegen-russland-abbauen-aimp-id11565764.html> (Erişim 21 Mart 2016).

Wittlinger R. (2011). German national identity in the twenty-first century: a different republic after all? Palgrave Macmillan, Basingstoke.